

ТЕРМІНОЛОГІЯ

Н. С. Сухачова (Полтава)

УДК [811.11:001.4:005]:81'37:001.82

СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ПАРЦЕЛИ PRODUCTION / ВИРОБНИЦТВО ЯК СКЛАДНИКА КОНЦЕПТУАЛЬНОГО ДОМЕНУ MANAGEMENT / МЕНЕДЖМЕНТ

Однією із сучасних англomовних терміносистем є терміносистема менеджменту, представлена значною кількістю назв, які позначають поняття власне управлінської діяльності, а також управлінської діяльності в конкретних галузях. Інформація про цю діяльність упорядковується за допомогою концептуальної моделі, яка уможлиблює семантичну стратифікацію термінологічних одиниць. Побудова концептуальної моделі поняття MANAGEMENT / МЕНЕДЖМЕНТ, яка стає основою для семантичної стратифікації термінів, спирається на *методику моделювання концептуальних мереж*, розроблену С. Жаботинською [Жаботинська 2011: 1 – 11; Жаботинская 2013: 47 – 76], а також на праці вчених, які досліджували сучасну термінологію менеджменту і з позиції традиційної лінгвістики, і в руслі нових лінгвістичних парадигм за такими напрямками: 1) прагматичним (К. Житнікова, І. Ізвольська); 2) лексико-семантичним (Ю. Зацний, М. Белозьоров, М. Костєва, К. Житнікова); 3) функціональним (О. Агаєва); 4) когнітивно-дискурсивним (Л. Науменко, В. Косякова); 5) лінгвокультурологічним (О. Клименко, О. Агаєва).

Актуальність дослідження зумовлена тим, що термінологічні одиниці англomовної терміносистеми менеджменту функціонують майже в усіх сферах соціально-економічного життя суспільства, а отже, потребують комплексного, системного аналізу, здійснюваного з урахуванням традиційних положень дериваційних і семантичних студій, а також нових положень когнітивної лінгвістики, яка є провідним напрямом антропоцентричної парадигми сучасного мовознавства.

У пропонованій статті ми ставимо за мету здійснити семантичну класифікацію термінологічних одиниць парцели PRODUCTION / ВИРОБНИЦТВО як одного зі складників концептуального домену MANAGEMENT / МЕНЕДЖМЕНТ. Поставлена мета зумовлює необхідність розв'язати такі завдання: 1) виявити термінологічні одиниці парцели PRODUCTION / ВИРОБНИЦТВО, лексичні значення яких специфікують зміст парцели; 2) проаналізувати досліджувану парцелу з метою встановлення її ядерної зони та зони поширення; 3) представити семантичну класифікацію термінологічних одиниць парцели.

Терміносистема менеджменту узгоджується із системою взаємопов'язаних понять, представлених у макроконцепті

MANAGEMENT / МЕНЕДЖМЕНТ, який є концептуальним доменом, конститутованим низкою парцел: MANAGEMENT / УПРАВЛІННЯ як діяльність, MANAGER / УПРАВЛІНЕЦЬ, GOAL / МЕТА управління, ORGANIZATION / ОРГАНІЗАЦІЯ, RESOURCES / РЕСУРСИ, SUBORDINATES / ПІДЛЕГЛІ, PRODUCTION / ВИРОБНИЦТВО, RESULT / РЕЗУЛЬТАТ, ENVIRONMENT / СЕРЕДОВИЩЕ. Зв'язок між парцелями може бути відтворений за допомогою моделі концептуальної мережі, яка формується базисними пропозиціональними схемами – акціональними, посесивними, буттєвими та ідентифікаційними.

Кожна з парцел домену MANAGEMENT / МЕНЕДЖМЕНТ містить концепти, позначені близькими за змістом термінологічними одиницями, які належать до різних частин мови. Лексичні значення цих одиниць специфікують зміст парцели. З-поміж тематично близьких концептів, представлених у парцелі, є ті, що утворюють її ядро та зону поширення.

Концептуальна мережа домену MANAGEMENT / МЕНЕДЖМЕНТ структурує його зміст і дозволяє здійснити семантичну класифікацію термінів менеджменту, узгоджену із системою взаємопов'язаних термінологічних понять.

Парцели домену MANAGEMENT / МЕНЕДЖМЕНТ мають різну термінологічну наповненість, яка залежить від кількості термінів, співвіднесених із парцелюю.

Кожну з парцел проаналізовано з метою встановлення її ядерної зони та зони поширення. Як приклад такого аналізу розглянемо парцелу (семантичну групу) PRODUCTION / ВИРОБНИЦТВО.

Я д е р н а з о н а парцели PRODUCTION / ВИРОБНИЦТВО номінується термінами, які належать до семантичної підгрупи „виробнича діяльність”. Ця група містить іменники на позначення процесу виробництва – *production, manufacture, making, fabrication*; прикметники, дериваційно пов'язані із зазначеними іменниками – *productive, manufacturing, fabricated, fabricable*; дієслова, від яких вони утворені, – *to produce, to manufacture, to make, to fabricate*. Різниця у значеннях іменників та відповідних прикметників і дієслів полягає переважно в способах та місці виробництва.

Терміни *production n, manufacture n, fabrication n* мають спільний семантичний компонент значення „виробляти або створювати щось”, „процес перетворення ресурсів на продукт”. Лексема *production n* спочатку асоціювалася лише зі створенням нових матеріальних продуктів, тому фізіократи називали „продуктивними” лише сільське господарство та видобувну промисловість; слово *production n* означало створення силами природи, а слово *manufacture n* – виготовлення людськими руками [Slovar-vocab.com]. У ході подальшого розвитку економічної теорії термін *production n* почали застосовувати щодо будь-якого процесу перетворення ресурсів на продукт, включаючи транспортування, збереження, виробництво, надання послуг тощо: *the act of making things, in particular the act of making products that will be traded or sold commercially* [ODBM

2006: 517]; *processes employed in transformation of tangible inputs (raw materials, semi-finished goods, or subassemblies) and intangible inputs (ideas, information, know how) into goods or services* [Businessdictionary.com]; *all those activities that have to do with the creation of commodities, by imparting to raw materials utility, added value, or the ability to satisfy human wants* [LDCE 2001: 1107]; *the creation or manufacture for sale of goods and services with exchange value* [CED 2003: 1012]; *the process of manufacturing or growing something in large quantities* [CEED 2006: 1584]; *the act of producing products or services to match the sales forecast and inventory requirements* [Certo 1989: 22]. Термін *manufacture n* має відтінок значення – виробляти що-небудь на фабриці за допомогою машин, зазвичай, у великій кількості: *the making of articles on a large scale using machinery, especially in a factory* [NOAD 2001: 983]; *the process of producing goods in a large number* [ANDEL 2009: 1349]. Лексема **fabrication n** позначає процес виготовлення виробу з необробленого матеріалу чи з напівфабрикатів: *the manufacturing process in which an item is made from raw or semi-finished materials instead of being assembled from ready-made components or parts* [Businessdictionary.com].

Лексема *making n* має загальне значення, указуючи на виготовлення, створення чого-небудь взагалі: *the process of making or producing something* [ANDEL 2009: 1332]; *the act or process of producing or creating* [CEED 2006: 895].

Зона поширення парцели PRODUCTION / ВИРОБНИЦТВО позначається термінами, які належать до таких семантичних підгруп:

- „тип виробничої діяльності”:
серійний; current / flow-line adj – поточний; *mass / quantity adj* – масовий, серійний; *planned adj* – плановий; *industrial adj* – промисловий; *manual adj* – ручний, фізичний (напр. про працю); *work-related adj* – виробничий; *business-related adj* – пов’язаний з бізнесом; *capital-intensive adj* – такий, що вимагає значних капіталовкладень; *labour-intensive adj* – працездатний (про виробництво чи галузь, у якій затрати на робочу силу при виробництві одиниці продукції відносно великі);
- „якість виробництва”:
effectiveness / efficiency n – ефективність; *productivity n* – продуктивність; *quality (production) adj* – (виробництво) високоякісних товарів; *productive adj* – продуктивний; *active adj* – активний, жвавий, енергійний; *slack adj* – млявий (про торгівлю, ділову активність); *unproductive adj* – непродуктивний, неефективний; *to supercharge v* – досягати найвищої продуктивності;
- „допоміжні засоби виробництва”:
brain n – „мозок”, комп’ютер, процесор, машина; *gang n* – агрегат; механічне з’єднання (від набір, комплект (інструментів)); *requirement n* – вимога; необхідна умова; *overall n* – об’єм; *line n* – (виробнича) лінія; *method n* – метод; *capacity n* – виробничі потужності; виробничий об’єкт; *cycle n* – цикл; *standard n* – стандарт, норма

(установлений зразок або правило, відносно якого оцінюється якість продукту чи виконання роботи); **steel-collar n** – робот; **piece-goods n** – штучні товари; **recycling n** – вторинна сировина (різноманітні матеріали й вироби, які після первісного повного використання (зносу) можуть вживатись у виробництві повторно як сировина);

- „діяльність, пов’язана з виробництвом”:
consumption n – споживання; **operation n** – діяльність, операція; **scheduling n** – календарне планування; **upgrading n** – покращення, модернізація, підйом; **innovation n** – новаторство, інновація; **to update v** – модернізувати; **to retail n, v** – роздрібний продаж; продавати(ся) вроздріб; **to decrease (production) v** – зменшувати об’єми (виробництва); **to curtail (production) v** – скорочувати (виробництво); **to increase / boost / raise (production) v** – збільшувати обсяги (виробництва); **to expand (production) v** – розширяти (виробництво); **to misuse v** – використання неналежним чином; **to recycle v** – повторно використовувати, переробляти; **to demanufacture v** – готувати використану продукцію для переробки; **to underproduce v** – виробляти продукцію в недостатній кількості.

Загальна кількість термінологічних одиниць, співвіднесених із парцелою PRODUCTION / ВИРОБНИЦТВО, – 76 одиниць (12 термінів – назви понять ядерної зони, 64 терміни – назви понять зони розширення парцели).

Отже, доходимо висновку, що семантична підгрупа парцели PRODUCTION / ВИРОБНИЦТВО (76 одиниць), порівняно з іншими семантичними підгрупами парцел макроконцепту MANAGEMENT / МЕНЕДЖМЕНТ, виявилася меншою в плані термінологічної наповнюваності. Найчисленнішими семантичними підгрупами зони поширення парцели PRODUCTION / ВИРОБНИЦТВО виявилися групи „діяльність, пов’язана з виробництвом” і „типи виробничої діяльності” – 20 і 19 термінологічних одиниць відповідно.

Перспективу дальших досліджень вбачаємо у вивченні функціонування термінів менеджменту у фахових і нефахових дискурсах.

Література

Жаботинська 2011 – Жаботинська С. А. Лексичні поля й нелінійна динаміка когнітивних структур / С. А. Жаботинская // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. філологічна. – 2011. – Вип. 52. – С. 1 – 11; **Жаботинська 2013** – Жаботинская С. А. Имя как текст: концептуальная сеть лексического значения (анализ имени эмоции) / С. А. Жаботинская // Cognition, communication, discourse. International On-line journal – Когниция, коммуникация, дискурс : Междунар. электрон. сб. науч. тр. / Харьк. нац. ун-т имени В. Каразина. – 2013. – № 6. – С. 47 – 76; **Certo 1989** – Certo Samuel C. Principles of Modern Management / Samuel C. Certo. – 4-th ed. – Massachusetts : Allyn and Bacon Inc., 1989. – 646 p.; **ANDEL 2009** –

American Heritage Dictionary of the English Language. – 3-d ed. – Boston : Houghton Mifflin, 2009. – 2184 p.; **CED 2003** – Collins English Dictionary. – 6-th ed. – Glasgow : HarperCollins Publishers, 2003. – 1791 p.; **CEED 2006** – Collins Essential English Dictionary. – 6-th ed. – Glasgow : Harper Collins Publishers, 2006. – 1888 p.; **LDCE 2001** – Longman Dictionary of Contemporary English : with New Words Supplement. – Barcelona : Pearson Edition Limited, 2001. – 1691 p.; **ODBM 2006** – Oxford Dictionary of Business and Management. – L. : Oxford : Oxford University Press, 2006. – 4-th ed. – 565 p.; **NOAD 2001** – The New Oxford American Dictionary / ed. by E. Jewel, F. Abate. – N. Y. ; Oxford : Oxford University Press, 2001. – 2023 p.; **Slovar-vocab.com** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://slovar-vocab.com/english-russian/vocab-accounting-audit/production-1092231.html>; **Businessdictionary.com** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.businessdictionary.com>.

Сухачова Н. С. Семантичний аналіз термінологічних одиниць парцели PRODUCTION / ВИРОБНИЦТВО як складника концептуального домену MANAGEMENT / МЕНЕДЖМЕНТ

У статті представлено семантичну класифікацію термінів парцели PRODUCTION / ВИРОБНИЦТВО на основі концептуальної моделі поняття MANAGEMENT / МЕНЕДЖМЕНТ. Англomовні термінологічні одиниці менеджменту номінують комплексне поняття MANAGEMENT / МЕНЕДЖМЕНТ, що є доменом, відносно якого визначено зміст термінів. Цей домен конституюється дев'ятьма парцелями: MANAGEMENT / УПРАВЛІННЯ, MANAGER / УПРАВЛІНЕЦЬ, GOAL / МЕТА управління, ORGANIZATION / ОРГАНІЗАЦІЯ, RESOURCES / РЕСУРСИ, SUBORDINATES / ПІДЛЕГЛІ, PRODUCTION / ВИРОБНИЦТВО, RESULT / РЕЗУЛЬТАТ, ENVIRONMENT / СЕРЕДОВИЩЕ. Парцели поєднуються в мережу на підставі зв'язків, представлених низкою базисних пропозиціональних схем. Зміст парцел визначено концептами, які формують їх ядерну зону та зону поширення, що специфікує поняття ядерної зони. Концептуальна модель домену MANAGEMENT / МЕНЕДЖМЕНТ є основою для семантичної класифікації термінів менеджменту, їх розподілу на семантичні групи й підгрупи. Наповнюваність семантичних груп і підгруп, установлювана на підставі кількісного аналізу відповідних термінів, залежить від важливості номінованого домену або концепту для визначення суті управлінської діяльності. Парцелу PRODUCTION / ВИРОБНИЦТВО проаналізовано на предмет її термінологічної щільності.

Ключові слова: термін, англomовна терміносистема менеджменту, концепт, концептуальна модель, методику моделювання концептуальних мереж, парцела, семантична класифікація.

Сухачева Н. С. Семантический анализ терминологических единиц парцеллы PRODUCTION / ПРОИЗВОДСТВО как составляющей концептуального домена MANAGEMENT / МЕНЕДЖМЕНТ

В статье осуществляется семантическая классификация терминов парцеллы PRODUCTION / ПРОИЗВОДСТВО, основанная на сетевой концептуальной модели понятия MANAGEMENT / МЕНЕДЖМЕНТ. Англоязычные терминологические единицы менеджмента номинируют комплексный макроконцепт MANAGEMENT / МЕНЕДЖМЕНТ, рассматриваемый как домен, относительно которого определяется содержание терминов. Этот домен конституируется девятью парцеллами: MANAGEMENT / УПРАВЛЕНИЕ, MANAGER / УПРАВЛЕНЕЦ, GOAL / ЦЕЛЬ, ORGANIZATION / ОРГАНИЗАЦИЯ, RESOURCES / РЕСУРСЫ, SUBORDINATES / ПОДЧИНЕННЫЕ, PRODUCTION / ПРОИЗВОДСТВО, RESULT / РЕЗУЛЬТАТ и ENVIRONMENT / СРЕДА. Парцеллы объединяются в концептуальную сеть на основе связей, представленных рядом базисных пропозициональных схем. Содержание парцелл определяется концептами, формирующими их ядерную зону и зону расширения, которая специфицирует понятия ядерной зоны. Концептуальная модель домена MANAGEMENT / МЕНЕДЖМЕНТ служит основанием для семантической классификации терминологических единиц менеджмента, их распределения по семантическим группам и подгруппам. Наполняемость семантических групп и подгрупп, устанавливаемая путем количественного анализа соответствующих терминов, зависит от значимости именуемого домена или концепта для определения сути управленческой деятельности. Парцелла PRODUCTION / ПРОИЗВОДСТВО домена MANAGEMENT / МЕНЕДЖМЕНТ проанализирована на предмет ее терминологической плотности.

Ключевые слова: термин, англоязычная терминосистема менеджмента, концепт, концептуальная модель, методика моделирования концептуальной сети, парцелла, семантическая классификация.

Sukhachova N. S. Semantic analysis of the terminological units of the parcel PRODUCTION as a constituent of MANAGEMENT conceptual domain

This article analyzes the English terminological system of management from the semantic and cognitive linguistic perspectives. The study gives a semantic classification of the terms of the parcel PRODUCTION as one of constituents of MANAGEMENT conceptual domain. The semantic classification is grounded on the network model of MANAGEMENT conceptual domain constituted by eight parcels (MANAGEMENT, MANAGER, GOAL, ORGANIZATION, RESOURCES, SUBORDINATES, PRODUCTION, RESULT and ENVIRONMENT) linked by basic propositional schemas: the Action Frame (contact schema and causative

schema), the Possession Frame (part-whole schema and inclusion schema), the Thing Frame (locative schema). This conceptual model is modeled on the ground of the methodology developed for conceptual analysis of linguistic meanings and called „semantics of lingual networks”. Each parcel retains concepts that belong to the central zone and its extension that specifies the central zone. Terminological semantic groups and sub-groups identified on the conceptual grounds are further analyzed with regard to their density. The density of the semantic groups and sub-groups, grounded on the ground of quantitative analysis of the appropriate terminological units of English terminological system of management, depends on the importance of a certain domain or concept for determination of the essence of management activity. The notions of the central zone are essential for terminological system. They are represented by nouns, adjectives and verbs with a common word-formation stem. The zone of extension of a parcel includes concepts that specify concepts of the central zone and represented by different parts of speech. The parcel PRODUCTION was analyzed for the purpose of its terminological density.

Key words: term, English terminological system of management, concept, conceptual model, methods of network modelling, parcel, semantic classification.

Стаття надійшла до редакції 19.05.2018 р.

Прийнято до друку 22.05.2018 р.

Рецензент – канд. філол. н., доц. Шутова Л. І.